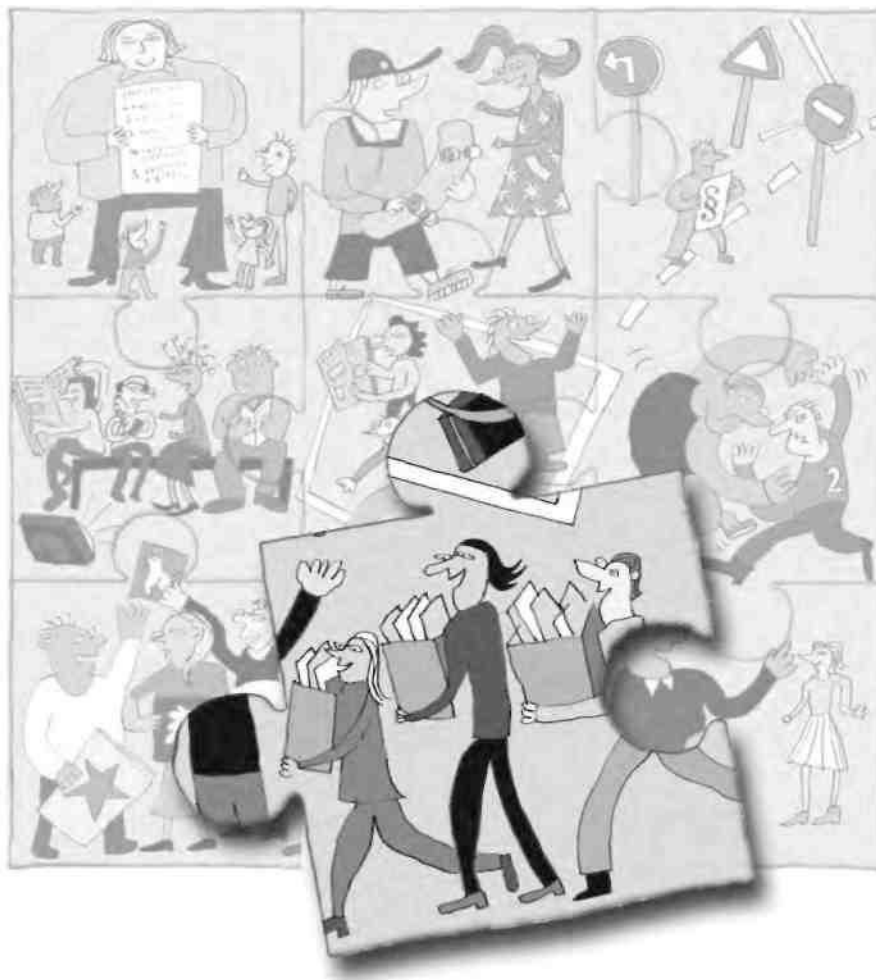

НАСТАВНА ЦЕЛИНА 6: Одговорност Које врсте одговорности имају људи?

- 6.1. Одговорности код куће
- 6.2. Људи доживљавају сукобе лојалности – како да одлуче?
- 6.3. Зашто би људи поштовали закон?
Који су најбољи разлози за поштовање закона?
- 6.4. Чији је то проблем?
Како се деле друштвене одговорности?
- 6.5. Зашто људи постају активни грађани?
Зашто људи желе да промене друштво и како то могу да ураде?

НАСТАВНА ЦЕЛИНА 6: Одговорност

Које врсте одговорности имају људи?

Правна одговорност

Грађани сваке земље имају право да знају која су њихова права у сагласности са законом, те да схвате обим њихових законских одговорности према држави и другим грађанима. Одговорности грађана у демократским друштвима су, понакад, сажете у три основне дужности: да гласају, да плаћају порезе и да поштују закон.

Одговорности су често друга страна исте медаље. На пример, право на слободу говора са собом носи одговорност да се исто право допусти другима. Како год, људи који почине злочине, не губе нужно права која су другима оспорена (као у случају убиства или дискриминације). Исто тако, људи често имају обавезе које нису реципрочне, на пример, одговорности према деци.

Морална одговорност

У ЕДЦ, од суштинске је важности неговати способност младих људи да размишљају морално. Без те способности, нема критичке процене друштвених закона или социјалних структура, у смислу да ли су праведне. Због тога, када ученици уче о законима који се тичу њих самих, требало би их такође подстицати да критички процењују њихову функцију и намену, те да ли би их (законе) требало икако мењати.

Подучавање за одговорност

Испитујући разлоге зашто се људи понашају на начин позитивно оријентисан према друштву, или наглашавајући потребе других људи, наставници могу помоћи ученицима да постану свеснији потреба и права других. Такође је важно да наставници покажу ставове одговорности пред ученицима.

Ученици уче да постану одговорни грађани, не само кроз учење, на часу, већ и кроз могућност да уче из искуства. У том смислу, добра ЕДЦ школа, радо ће охрабрити ученике да се, нпр. преко ђачког парламента, укључују у живот школе и шире заједнице.

ЕДЦ/ХРЕ

У овој наставној целини ученици ће:

- истраживати степен одговорности који грађани имају у друштву;
- истраживати природу правне одговорности људи;
- размотрити природу заједничке друштвене одговорности;
- размотрити зашто људи преузимају личну одговорност да би довели до друштвене промене.

НАСТАВНА ЦЕЛИНА 6: Одговорност

Које врсте одговорности имају људи?

Тема часа	Васпитно-образовни циљеви часа	Задаци	Наставна средства	Методe
Лекција 1: Одговорности код куће.	Размотрити степен одговорности које људи имају. Схватити да одговорности могу да дођу у сукоб једна с другом. Истражити морално расуђивање, наглашавајући одлуке око сукоба одговорности.	Ученици анализирају моралну дилему. Ученици дискутују о алтернативним анализама. Ученици дају појединачне изјаве.	Копије приче „Милан доноси одлуку“ (наст.лист 6.1). Папири за писмене задатке.	Расправа у паровина и малим групама. Пленарна дискусија. Индивидуални писмени рад.
Лекција 2: Зашто би људи поштовали закон?	Истражити природу правне одговорности људи. Истражити разлику између моралних и законских обавеза.	Ученици анализирају моралну дилему. Ученици критички оцењују разлоге правне послушности. Ученици предлажу ситуације у којима би морална обавеза могла да надмаши обавезу да се испоштује закон.	Копије приче „Шмитова дилема“ (наст.лист 6.2). Папир за писмене задатке. Табла.	Заједничка анализа моралне дилеме. Анализа коју води наставник. Писање приче. Пленарна дискусија.
Лекција 3: Чији је то проблем?	Размотрити природу заједничке одговорности за друштвене проблеме.	Ученици дискутују о одговорности за одређени друштвени проблем. Ученици надопуњују оквир за размишљање. Ученици пишу одговоре на постављена питања.	Копије „писама“ (наст.лист 6.3). Табла. Папир за писање, за сваког ученика појединачно.	Структурна критичка анализа. Анализа и дискусијау малим групама. Постизање договора и преговарање. Лично писање.

<p>Лекција 4: Зашто људи постају активни грађани?</p>	<p>Размотрити разлоге зашто људи прихватају одговорност за страдања других људи. Истражити улогу невладиних организација у грађанском друштву.</p>	<p>Ученици раде у групама како би сложили делове приче. Ученици износе претпоставке о разлозима друштвено мотивисаног понашања. Ученици размишљају о улози невладиних организација. У групама, ученици истражују рад невладиних организација или активиста у кампањама . У групама, ученици представљају своје резултате.</p>	<p>Копије већ изрезаних картица о Јелени Шантић (наст. лист 6.4). Материјали за подршку ученичким истраживањима. Материјали за групне презентације нпр. велики листови папира, хемијске оловке у боји.</p>	<p>Групни рад. Преговарање. Морално закључивање. Критичка процена. Истраживање. Групна презентација.</p>
---	--	---	--	--

Лекција 1**Одговорности код куће****Људи доживљавају сукобе лојалности – како да одлуче?**

Васпитно-образовни циљеви часа	Размотрити степен одговорности који људи имају. Схавити да одговорности могу доћи у сукоб једна с другом. Истражити морално расуђивање, наглашавајући одлуке око сукоба одговорности.
Задаци	Студенти анализирају моралне дилеме. Ученици дискутују о алтернативним анализама. Ученици дају појединачне изјаве.
Наставна средства	Копије приче „Милан доноси одлуку“ (наст.лист 6.1.) Папири за писмене задатке.
Методe	Индивидуална расправа у малим групама. Пленарна дискусија. Индивидуални писмени рад

Концептуално учење

Одговорност: Нешто што људи морају да учине – одговорности могу бити правне, моралне и друштвене, у зависности од тога како настају.

Морални конфликт: Конфликт у који људи улазе када морају да одлуче између два или више начина деловања.

Грађанска одговорност: Обавезе људи према широј заједници. Ове одговорности се јављају јер чланство у заједници доноси права у замену за одговорности.

Ток часа

Наставник представља идеју да свако има одговорности одређене врсте и да се проблеми могу појавити када људи ставе неке одговорности изнад других. Тешко је изабрати. Наставник чита причу „Милан доноси одлуку“ (наст.лист 6.1) и тражи од ученика да размисле о питањима која следе. О неким питањима се може расправљати у пару, пре коначних одговора. О другима ученици могу да пишу белешке, пре него што поделе своје идеје с остатком разреда.

1. Шта каже прича о врсти одговорности коју има Милан? Колико различитих врста одговорности можете видети (одговорност према самом себи, према својој породици, школи, локалној заједници или ширем свету)?
2. Шта мислите, шта би Милан требало да уради и зашто? Да ли се сви у разреду слажу?
3. Шта мислите, колико је тешка одлука коју Милан мора донети? Шта је чини тешком?
4. Које одговорности у причи има Миланов отац? Које препознајете?
5. Да ли мислите да је Миланов отац био у праву када му је рекао да остане код куће?
6. Колико би озбиљно било да се Милан супротставио свом оцу? Да ли би то била тешка одлука за Милана? Наведите разлоге за одговор.

Писмени задатак

Својим речима напишите шта мислите да је Милан писао свом оцу. Упоредите своју верзију с другима у одељењу. Ученици размењују идеје.

Генерализација

Ученици можда, већ имају идентификоване неке опште аспекте моралног сукоба. Наставник реагује и тражи од ученика да размисле уопштено о врстама одговорности које људи имају према:

- самима себи;
- својој породици;
- својој локалној заједници;
- националној заједници;
- ширем свету.

Ученици раде у групама. Могу да користе табелу у коју ће исписати различите одговорности. Може се продискутовати о томе до које мере људи имају одговорности према другима и према заједници.

Закључна дискусија

Наставник би ученицима требало да да следеће информације. „У причи, неке од Миланових одговорности долазе у сукоб једна с другом. Сетите се неких властитих примера, где људске одговорности могу доћи у сукоб. Наведите неке конкретне примере како би људи могли решити такве сукобе одговорности.“

Ако ученицима буде тешко да размишљају о овоме, наставник би требало да обезбеди неке конкретне примере, ослањајући се на локални контекст.

Лекција 2

Зашто би требало поштовати закон?

Који су најбољи разлози за поштивање закона?

Васпитно-образовни циљеви	Истражити природу правне одговорности људи. Истражити разлику између моралних и законских обавеза.
Задаци	Ученици анализирају моралну дилему кроз пленарну дискусију. Ученици критички процењују разлоге правне послушности. Ученици предлажу ситуације у којима би морална обавеза могла да надмаши обавезу поштивања закона.
Наставна средства	Копије приче „Шмитова дилема“ (наст.лист 6.2). Папир за писмене задатке. Табла.
Методe	Заједничка анализа моралне дилеме. Анализа коју води наставник (као подршка). Писање приче. Пленарна дискусија.

Кључни појмови

Закон: Обавезујуће правило које је донела локална или државна власт.

Владавина права: У демократским друштвима, владе и они који су на власти подлежу закону земље. Смена власти се врши на демократски начин, сагласно са уставом земље, а не као резултат силе или рата. Општа обавеза људи је поштовати закон, јер се ради о демократском одлучивању.

Законска обавеза: Обавезе које су људи себи наметнули законом.

Морална одговорност: Личне обавезе за које људи осећају да су засноване на њиховом веровању о томе шта је добро/правично, а шта лоше/неправично.

Ток часа

Наставник уводи причу „Шмитова дилема“ (наст.лист 6.2). Ученици раде у пару и разматрају да ли Шмит треба да прекрши закон и да украде новац или не. Наставник записује њихова мишљења на табли.

Од ученика се тражи да изаберу мишљење с којим се слажу и да напишу своје разлоге:

- Шмит треба да украде новац зато што...
- Шмит не треба да украде новац зато што...

У пленуму, наставник записује на табли разлоге које су ученици навели. На пример:

„Треба да украде новац, јер је живот његове ћерке важнији од закона који забрањује крађу“;

„Не треба да украде новац јер би могао бити ухваћен“ или

„Не треба да украде, јер је погрешно да се крши закон“.

Затим се расправља о различитим разлозима. Због чега су различити? Да ли су неки разлози ваљанији од других? Ученици допуњују следећу реченицу:

„У основи, погрешно је кршити закон зато што...“

Као алтернативу, наставник може да тражи од ученика да наведу што више разлога зашто је погрешно кршити закон. Типично, тражећи одговор на ово питање, људи дођу до низа одговора, укључујући следеће:

„Погрешно је кршити закон зато што:

- можеш да будеш ухвћен и кажњен;
- закон штити људе од зла и није исправно наносити зло другима;
- сви би радили по свом да их закон не спречава;
- кршење закона умањује поверење међу људима;
- друштву је потребан закон и ред да би опстало, без закона би владао хаос;
- кршење закона крши појединачна људска права, као што је право на својину или живот.“

Наставник истиче да људи имају доста разлога зашто поштују закон. Неки од њих имају властити интерес, други разлози показују бригу за друге људе, а неки показују бригу за добробит друштва као целине (види белешку испод).

Да би илустровао ове концепте, наставник може нацртати три концентрична прстена на табли и написати у њима „ја“, други“ и „друштво“, почевши од унутрашњег. Различите разлоге треба написати у одговарајуће поље

Наставник истиче да правна послушност, сама по себи, не представља нужно знак „доброг грађанина“. Многа лоша дела су починили људи који су заправо поштовали закон, говорећи да су само „вршили своју дужност“. С друге стране, прича показује да, с времена на време, чак и добри људи бивају приморани да размисле о кршењу одређеног закона из морално прихватљивог разлога.

Како би помогао ученицима да лакше схвате равнотежу између правних обавеза и моралних одговорности, наставник тражи од ученика да напишу властиту кратку причу у којој људи (из добрих разлога) размисљају о кршењу закона. Примери могу бити кршење ограничења брзине у хитном случају или опирање закону јер је то лоше или неправедно.

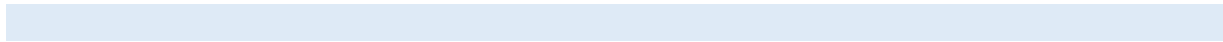
Неки од ученика читају наглас своје примере у пленарној дискусији. Наставник, затим наглашава разлику између моралних одговорности (које људи преузимају сами као део њихових властитих вредности и уверења) и правних обавеза, које намећу власти.

Напетости између ове две врсте одговорности могу довести до тога да грађани критикују неке законе с којима се не слажу, те да раде на томе да их промене. Могу чак, у неким случајевима, одлучити да прекрше неке из морално оправданих разлога. Историја нуди многе примере ситуација у којима су људи прекршили закон с циљем да протестују против њега или како би се побунили против тиранске власти. Наставник би требало то да илуструје неким локалним примерима. Требало би да нагласи да таква дешавања не треба схватити олако, због опасности умањивања владавине права, од које зависе стабилне демократије.

Напомена

Морална дилема, понуђена на овом часу, није другачија од чувене „Хајнцове дилеме“ америчког психолога Лоренса Колберга (Lawrence Kohlberg) из 1950-их. Била је то само једна у низу дилема које су Колберг и његове колеге ставиле пред младе људе узраста од десет до двадесет пет година, отприлике сваке три године. Резултати су показали да су, временом, млади људи у просеку напредовали у коришћењу расуђивања – од оног усмереног на саме себе, када су били млади, до коришћења расуђивања усредсређеног на индивидуалност, у раној адолесценцији. У средњем адолесцентском добу, већина њих је показала напредак у расуђивању, у којем централно место заузима друштво, иако контекст и врста дилеме могу да

утичу на то коју врсту расуђивања људи користе у једном тренутку. Показало се да млађа деца сматрају правила и законе нефлексибилним и да они нису засновани на друштвеној сврси, већ искључиво на ауторитету онога ко креира правила. До адолесцентског доба, млади људи су у већој мери свесни да закони имају друштвене циљеве, који се могу анализирати, преиспитивати и критиковати као морално неисправни или непоштени.

Лекција 3
Чији је то проблем?
Како се деле друштвене одговорности?

Васпитно-образовни циљеви	Размотрити заједничку природу одговорности према друштвеним проблемима.
Задачи	Ученици дискутују о одговорности према одређеном друштвеном проблему. Ученици надопуњују оквир за размишљање. Ученици писмено одговарају на постављена питања.
Наставна средства	Копије „писама“ (наст.лист 6.3.) Табла. Папир за индивидуално писање ученика.
Методе	Структурирана анализа. Анализа и дискусија у малим групама. Постизање договора и преговарање. Индивидуално писање.

Концептуално учење

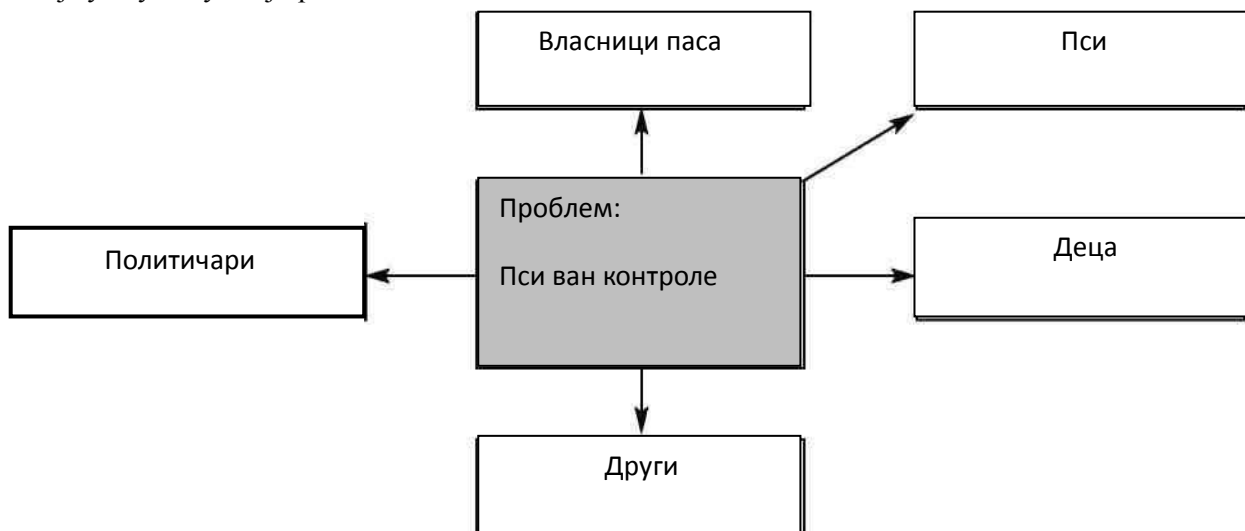
Друштвени проблем: Проблем који су искусили сви или многи чланови заједнице, а одговорност деле различити делови заједнице или заједница као целина. Одговорност за неки друштвени проблем не морају, нужно, подједнако делити укључене стране.

Ток часа

Наставник представља измишљено писмо упућено једним локалним новинама. Оно садржи притужбе у вези два друштвена проблема који брину становнике града.

Наставник тражи од ученика да а) идентификују проблеме и б) направе списак одговорних људи за оба проблема. Наставник може да помогне у овоме, цртајући на табли оквир размишљања на начин приказан испод.

Ко је укључен у овај проблем ?

Групни рад

Први корак

Поделити ученике у групе од троје или четворо. Сваком ученику у групи дати одређен број поена једнак броју укључених страна.

Други корак

Сваки члан групе прво дели поене међу странама, на основу тога шта они мисле како одговорност за проблем треба да буде подељена. На пример, деца и пси могу остати без поена, али власници паса и политичари би могли међусобно да поделе поене или би један од њих могао да добије више поена од другог.

Трећи корак

Када сваки члан групе донесе одлуку, редом презентују једни другима своје идеје, наводећи своје разлоге. Ученици у овој фази могу да промене своје мишљење. На крају, свака група сабира поене додељене странама. Ово показује како група, као целина, мисли да би се одговорност за овај проблем требала поделити.

Наставник расправља с целим разредом о закључцима до којих су дошле различите групе.

Ако време дозволи, поновити вежбу с проблемом отпада и смећа. или је заменити проблемом који је релевантнији за локалитет школе, а изазовнији за групу.

Напомена

Проблеми приказани у овим примерима подесни су за ученике који још увек немају искуства у учествовању у дискусијама везаним за политичке проблеме. То је зато што су они конкретни, видљиви и релативно једноставни за разумевање (иако их је, још увек, прилично тешко решити). Старији или напреднији ученици могу расправљати о сложенијим проблемима као што су незапосленост или расизам, користећи исту врсту оквира за размишљање.

Четврти корак: Дискусија која произилази из вежбе

На крају, наставник тражи од ученика да размисле да ли људи, генерално, преузимају довољно одговорности за своје поступке. Ако не преузимају, размислити како их убедити да то ураде. Да ли ће образовање помоћи на неки начин? Или је потребно створити нове законе, или увести оштрије казне? Ако би требало да локалне или државне власти прихвате одговорност за одређене проблеме, питати ученике о могућим трошковима и како их покрити. Наставник, такође, може да тражи од разреда да размотри улогу младих људи у решавању друштвених проблема ове врсте. Да ли би они требало да буду ослобођени одговорности због година које имају? Да ли је добро да млади препусте проблеме у заједници одраслима? Таква питања би могла бити основа за писмени задатак.

Лекција 4

Зашто људи постају активни грађани?

Зашто људи желе да промене друштво и како то могу да ураде?

Васпитно-образовни циљеви часа	Размотрити разлоге зашто људи прихватају одговорност за страдање других људи. Истражити улогу невладиних организација у грађанском друштву.
Задаци	Ученици раде у групама како би сложили причу. Ученици износе претпоставке о разлозима друштвено мотивисаног понашања. Ученици размишљају о улози невладиних организација (НВО). У групама, ученици истражују рад НВО или активиста у кампањама. У групама, ученици представљају своје резултате.
Наставна средства	Копије већ изрезаних делова приче о Јелени Шантић (наставни лист 6.4). Материјали за подршку истраживању ученика. Материјали за презентације група, нпр. велики листови папира, хемијске у бојама.
Методe	Групни рад. Преговарање. Морално закључивање. Критичко оцењивање. Истраживање. Групно представљање.

Кључни појмови

Друштвена акција: Деловање које предузимају грађани или чланови заједнице како би решили неки друштвени проблем.

Грађанин: Неко ко има правно чланство (припадност) у националној (државној) заједници. Грађанство доноси права и обавезе, мада се људи разликују у оној мери у којој осећају одговорност за оно што се дешава у заједници.

Активни грађанин: Неко ко предузима акцију и ангажује се у јавном животу, реагујући на друштвени проблем или проблем заједнице.

Невладина организација (НВО): Организација која је основана и коју подржавају грађани (не власт) како би решили друштвени проблем. НВО су јавне, не тајне, и раде унутар структура друштва како би донеле промене. Често се баве садржајима у којима се људска права не штите или их власт не признаје колико би требало. НВО могу сарађивати с властима или им се супротстављати. Демократска друштва имају законе који дозвољавају НВО да постоје и да уживају правну заштиту и права.

Цивилно друштво: За људе и организације који друштвено делују, одвојено од онога што раде власти, каже се да су део цивилног друштва. Цивилно друштво чини везу између грађана и власти.

Ток часа

Наставник дели ученике у групе од 3-4 ученика. Затим пружа информације о Јелени Шантић (наставни лист 6.4). Прича би требало да буде изрезана на комадиће папира. Група насумице дели цедуље члановима. Сваки члан групе чита свој текст осталим члановима групе. Затим група слаже причу редоследом који по њима има највише смисла.

Наставник тражи од ученика да, као група, расправе о следећим питањима, и, уколико је могуће, дођу до групног одговора. Наглашава да унутар групе може доћи до неслагања, али да размена идеја даје најбоље одговоре. Ученици би требало да запишу своје одговоре. Наставник, затим, дискутује с ученицима о кључним питањима, руководећи се следећим питањима:

Питања

- Шта мислите, који су били главни разлози због којих се Јелена Шантић прикључила Групи 484?
- Из онога што знате о Јелени Шантић, којим речима бисте је описали?
- Шта мислите, зашто Јелена Шантић и Група 484 нису препустили влади посао који су хтели да ураде?
- Које врсте потреба Група 484 покушава да задовољи?
- Какво друштво су се Јелена Шантић и Група 484 надали да ће изградити?
- Колико су, по вашем мишљењу, у једном друштву важне невладине организације (попут Групе 484)? Шта мислите да оне могу постићи? Размислите о њиховој улози у вези са радом владе, као и у вези задовољавања потреба (права) људи.
- Размислите о друштву у којем живите. За које потребе или права људи сте свесни да би биле решени или задовољени преузимањем одговорности од стране активних појединаца или невладиних организација?

Како би дао пример, наставник чита цитат из међународног извештаја за 2003. годину једне невладине организације у Босни и Херцеговини:

„Сектор НВО у Босни и Херцеговини наставља да позитивно доприноси процесу изградње демократије и грађанског друштва. [...] Тренутно постоји 7.874 невладиних организација у Босни и Херцеговини по старим и новим законима регистрације. [...]

Сектор НВО је показао да је могуће водити велике, јавне кампање које се залажу за промене везане за босанско друштво, укључујући младе, родну равноправност, заштиту средине, заштиту права мањина, итд. Велики број НВО наставља да нуди услуге на подручју здравствене заштите и социјалне помоћи, обнове, заштите људских права, заштите животне средине и заштите мањина.“¹⁸

Наставник дискутује с ученицима о овом цитату. Прво би требало да размисле о томе да ли се подручја деловања, споменута у извештају, могу применити и на њихову земљу. Наставник затим тражи да размисле о примерима пројеката који би се могли појавити у овим различитим подручјима деловања.

18 Извор: Извештај Агенције Сједињених држава за међународни развој (USAID) под називом “2003 NGO Sustainability Index, Europe and Eurasia“, стр. 42. и 43;

www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2003/bosnia.pdf

Наставни лист 6.1

Милан доноси одлуку

Милан је био скоро спреман да крене у школу, кад је у кухињу ушао његов отац.

„Милане, данас ми је потребна твоја помоћ у пољу. Можеш да останеш код куће и да не идеш у школу? Усеви ће пропасти ако их не пожањемо.“

Милан се није обрадовао.

„Тата, данас морам да идем у школу“, рекао је. „Данас је први састанак Ђачког парламента, а ја сам тек изабран за представника осмих разреда.“

„Али нећеш бити једини, зар не?“, рекао је отац. „Није важно ако не одеш. Тамо ће бити и други представници осмака.“

„Да, али ако не одем, изневерићу људе који су ме изабрали. Осим тога, данас имамо час природних наука. Не желим да га пропустим. Морам положити испите ако желим да упишем факултет.“

Миланов отац незадовољно прогунђа:

„Говориш о одласку на факултет као да те баш брига за твоју породицу. Зар не видиш да си нам потребан код куће! Од какве ћеш нам бити помоћи ако одеш на факултет? И куда ћеш отићи кад дипломираш? Мало је вероватно да ћеш се вратити овамо, то је сигурно.“

„Требало би да ти је драго што желим нешто да постигнем у животу, за разлику од већине момака одавде!“, љутито повиче Милан. „Немају никакве амбиције. Завршиће радећи исто што су и њихови очеви радили.“

„Нема ништа лоше у томе да се покаже мало поштовања према старијим генерацијама.“ одговори, све љући, Миланов отац. „Сва та прича о образовању данас, мука ми је од ње. Чини ми се да си заборавио неке старе вредности када смо сви сложено, заједно радили. Сада мислиш само на себе.“

Милан уздахне. Све је ово већ чуо.

„Тата, и ако добијем добар посао, нећу заборавити тебе и породицу. Како можеш и помислити да бих то урадио? Зар заиста желиш да напустим школу и не постигнем оно за шта сам способан? Сви моји наставници кажу да бих могао бити добар научник. Можда ћу једнога дана доћи до неког открића које ће помоћи свима у свету.“

Миланов отац удари шаком о сто.

„Твоја прва обавеза је обавеза према породици и овој заједници, поготово сада кад су времена тешка. Пуниш своју главу сновима. Шта те брига за стваран свет?“

Милана ово повреди, али није хтео да покаже. На тренутак је зурио у свог оца, тихо пркосећи. Старац се окрену и изађе из куће, залупивши вратима.

Милан седе и уздахну. Поразмисли за тренутак, а онда одлучи. Узе своју школску торбу и крену ка вратима. Онда застаде, извади лист папира и седе да напише оцу поруку. Беше то најтежа ствар коју је урадио у свом животу.

Наставни лист 6.2

Шмитова дилема

Шмитова ћерка јединица је веома болесна. Хитно јој је потребна операција, али лекарима који могу да је обаве потребан је новац пре него што почну икога да лече. Шмит не зна шта да ради. Он и његова жена имају нешто уштеђевине коју су чували за куповину мале радње. Радо би све то дали да спасу своју ћерку, али то није ни приближно довољно.

Шмит преклиње докторе да ураде операцију за мање новца, међутим, како кажу, то не би било поштено према свима онима који морају да плате пуну цену. Шмит моли своју породицу и пријатеље за нешто новца на зајам, али је сакупљено веома мало. Шмитова ћерка је све слабија и слабија.

Очајан, Шмит размишља да украде остатак новца који му недостаје како би спасао ћеркин живот.

Наставни лист 6.3

Ствари измичу контроли!

Размислите о следећем писму које се појавило у локалним новинама.

Као група мештана, јако смо забринуте због низа проблема који се, изгледа, јављају због тога што људи нису спремни да носе одговорност за своје понашање.

Многи пси дивљају. Њихови власници то или не знају или их једноставно није брига. Пси остављају свој измет по улицама, што не само да је непријатно, већ и опасно по здравље. Неки пси лутају у чопорима, опасни су. Треба их ставити под строгу контролу, нарочито кад се у близини играју деца.

Такође мислимо да је превише смећа разбацано по граду и околини. То је због тога што су људи сувише лењи да га одлажу на прави начин. Много је ружно, привлачи пацове и подстиче ширење разних болести. Када људи посвуда остављају старе канте с фарбом и разним хемикалијама, оне могу доспети до потока и река и загадити изворе пијаће воде.

Зашто људи не размишљају више о последицама својих дела? И зашто политичари не учине нешто по питању ових проблема?

С поштовањем,

Наставни лист 6.4

(Изабрана карта: живот Јелене Шантић)

1. Јелена Шантић је рођена 1944. године. Била је Српкиња.	2. Јелена Шантић је умрла од рака 2000. год.
3. Након што је Јелена умрла, неки њени пријатељи су узели један камен из бомбардоване зграде у Београду. Деца, избеглице с Косова, су га украсила. Затим је камен, као симбол, однесен у Парк мира „Јелена Шантић“ у Берлину.	4. Јелена Шантић и Група 484 водили су пројекат „Пакрац“ у Хрватској, који је помогао да се изгради поверење између Срба и Хрвата после рата, 1991. Пројекту су се придружили волонтери с обе стране, као и међународна заједница.
5. Јелена Шантић је била оснивач, члан и вођа организације под именом Група 484. Група 484 је невладина организација (НВО). Група 484 подстиче ненасилно решавање сукоба, толеранцију и сарадњу као основу за изградњу хуманих друштава.	6. Јелена је писала чланке против национализма и расизма, који су објављивани у свету. За свој рад је награђена међународном наградом за мир од организације Пакс Кристи (Pax Christi).
7. У Берлину постоји парк мира који је назван по Јелени Шантић, као признање за њен рад. Својевремено, Јелена је у овом парку одржала говор на јавном скупу.	8. Јелена Шантић је постала међународно позната балерина и балетски педагог.
9. Јелена Шантић је била антиратна активисткиња; борила се за људска права свих људи. Она и њена организација су напорно радили како би помогли избеглицама које су хрпиле у Србију.	10. Група 484 је добила име по једном од њихових првих пројеката, радећи са 484 породице из Хрватске које су због рата остале без својих домова. Група 484 је избеглицама пружала помоћ, утеху и савете у вези са њиховим правима.